

TASHQI QARZ VA IQTISODIY XAVFSIZLIK: RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL

Ataniyazov Jasur Hamidovich

Ilmiy rahbar: TDIU Xalqaro moliya kafedrasi mudiri, professor, DSc

Abdullayev Izzatbek Akramxon o'g'li

TDIU Moliya fakulteti talabasi

ORCID: 0009-0007-5743-8002

e-mail: izzatbekabdullayev2005@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20422781>

Annotatsiya: Mazkur maqolada tashqi qarzning rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiy xavfsizligiga ta'siri, tashqi qarz yukining makroiqtisodiy barqarorlik bilan o'zaro bog'liqligi hamda xalqaro tajriba asosida qarz boshqaruvi mexanizmlari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida rivojlanayotgan davlatlarda tashqi qarzning iqtisodiy o'sish, inflyatsiya, valyuta barqarorligi, investitsion muhit va fiskal siyosatga ta'siri o'rganildi. Shuningdek, Janubiy Koreya, Singapur, Argentina va ayrim Afrika davlatlari tajribasi asosida tashqi qarzning ijobiy va salbiy jihatlari qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot natijasida tashqi qarzdan samarali foydalanish iqtisodiy modernizatsiyani jadallashtirishi, infratuzilma rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi va investitsion faollikni oshirishi aniqlangan. Shu bilan birga, qarz yukining nazoratsiz ortishi iqtisodiy xavfsizlikka tahdid tug'dirishi, fiskal barqarorlikni zaiflashtirishi va makroiqtisodiy xavflarni kuchaytirishi asoslab berilgan. Tadqiqot yakunida rivojlanayotgan davlatlar uchun samarali qarz boshqaruvi bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tashqi qarz, iqtisodiy xavfsizlik, davlat qarzi, makroiqtisodiy barqarorlik, qarz boshqaruvi, fiskal siyosat, investitsiya, moliyaviy xavf, rivojlanayotgan davlatlar.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние внешнего долга на экономическую безопасность развивающихся стран, взаимосвязь бремени внешнего долга с макроэкономической стабильностью, а также механизмы управления долгом на основе международного опыта. В ходе исследования было изучено влияние внешнего долга на экономический рост, инфляцию, валютную стабильность, инвестиционный климат и фискальную политику в развивающихся странах. Кроме того, на основе опыта Южной Кореи, Сингапура, Аргентины и некоторых стран Африки был проведен сравнительный анализ положительных и отрицательных сторон внешнего долга. В результате исследования определено, что эффективное использование внешнего долга может ускорить экономическую модернизацию, поддержать развитие инфраструктуры и повысить

инвестиционную активность. Вместе с тем обосновано, что бесконтрольный рост долговой нагрузки представляет угрозу для экономической безопасности, ослабляет фискальную стабильность и усиливает макроэкономические риски. В завершении исследования разработаны научно-практические рекомендации по эффективному управлению долгом для развивающихся стран.

Ключевые слова: Внешний долг, экономическая безопасность, государственный долг, макроэкономическая стабильность, управление долгом, фискальная политика, инвестиции, финансовый риск, развивающиеся страны.

Abstract: This article analyzes the impact of external debt on the economic security of developing countries, the correlation between the external debt burden and macroeconomic stability, and debt management mechanisms based on international experience. During the research, the impact of external debt on economic growth, inflation, currency stability, the investment climate, and fiscal policy in developing nations was studied. Furthermore, the positive and negative aspects of external debt were comparatively analyzed based on the experiences of South Korea, Singapore, Argentina, and certain African countries. The study concludes that the effective utilization of external debt can accelerate economic modernization, support infrastructure development, and boost investment activity. Concurrently, it is substantiated that an uncontrolled increase in the debt burden poses a threat to economic security, weakens fiscal stability, and amplifies macroeconomic risks. At the end of the research, scientific and practical recommendations on effective debt management for developing countries are formulated.

Keywords: External debt, economic security, public debt, macroeconomic stability, debt management, fiscal policy, investment, financial risk, developing countries.

Hozirgi globallashuv sharoitida tashqi qarz rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotining muhim moliyaviy manbalaridan biriga aylanmoqda. Davlatlar iqtisodiy o'sishni jadallashtirish, infratuzilmani rivojlantirish va investitsion loyihalarni moliyalashtirish maqsadida xalqaro moliyaviy resurslardan keng foydalanmoqda. Ayniqsa, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi, Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki kabi xalqaro moliya institutlari tomonidan ajratilayotgan kredit va grantlar rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiy taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, tashqi qarzning haddan tashqari ortishi iqtisodiy xavfsizlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yuqori qarz yukining shakllanishi

fiskal barqarorlikni zaiflashtiradi, davlat byudjeti xarajatlariga bosimni kuchaytiradi hamda milliy valyuta barqarorligiga xavf tug'diradi. Ayniqsa, qarz servis xarajatlarining ortishi ijtimoiy va investitsion dasturlar uchun ajratiladigan mablag'larning qisqarishiga olib keladi. Tashqi qarz va iqtisodiy xavfsizlik masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Xususan, Carmen Reinhart va Kenneth Rogoff davlat qarzining yuqori darajasi iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Joseph Stiglitz esa xalqaro moliya institutlarining rivojlanayotgan davlatlarga ta'sirini tahlil qilib, tashqi moliyaviy resurslardan samarali foydalanish iqtisodiy modernizatsiyani jadallashtirishini ta'kidlagan.

Rivojlanayotgan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, tashqi qarzdan oqilona foydalanish iqtisodiy taraqqiyot va investitsion faollikni oshiradi. Biroq qarzning nazoratsiz ortishi iqtisodiy inqirozlar va moliyaviy beqarorlik xavfini kuchaytiradi. Shu sababli tashqi qarzning iqtisodiy xavfsizlikka ta'sirini o'rganish va samarali qarz boshqaruvi mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi rivojlanayotgan davlatlar tajribasi asosida tashqi qarzning iqtisodiy xavfsizlikka ta'sirini tahlil qilish hamda samarali qarz boshqaruvi bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda tizimli tahlil, statistik tahlil, qiyosiy tahlil, iqtisodiy kuzatuv va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida rivojlanayotgan davlatlarning tashqi qarz ko'rsatkichlari, makroiqtisodiy barqarorlik indikatorlari hamda xalqaro moliya institutlari ma'lumotlari tahlil qilindi.

Shuningdek, Janubiy Koreya, Singapur, Argentina va ayrim Afrika davlatlarining tashqi qarz tajribasi qiyosiy asosda o'rganildi. Tadqiqotda xalqaro tashkilotlar hisobotlari, milliy statistik ma'lumotlar, ilmiy maqolalar va iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlari metodologik asos sifatida foydalanildi.

Tahlil jarayonida tashqi qarzning iqtisodiy o'sish, inflyatsiya, investitsiya oqimlari va fiskal barqarorlikka ta'siri kompleks tarzda baholandi. Bundan tashqari, qarz servis xarajatlarining davlat byudjeti va iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri alohida o'rganildi.

Tahlil va natijalar

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, rivojlanayotgan davlatlarda tashqi qarz asosan infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish, davlat byudjeti taqchilligini qoplash hamda iqtisodiy modernizatsiyani jadallashtirish maqsadida jalb qilinmoqda.

Ayniqsa, energetika, transport va sanoat tarmoqlariga yo'naltirilgan tashqi moliyaviy resurslar iqtisodiy faollikni oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Janubiy Koreya va Singapur tajribasi tashqi qarzdan samarali foydalanish iqtisodiy taraqqiyotning muhim omili bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi. Ushbu davlatlar tashqi moliyaviy resurslarni eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish, innovatsion texnologiyalar va inson kapitalini rivojlantirishga yo'naltirgan. Natijada iqtisodiy raqobatbardoshlik oshib, tashqi qarzning iqtisodiy xavfsizlikka salbiy ta'siri minimallashtirilgan.

Biroq Lotin Amerikasi va ayrim Afrika davlatlarida tashqi qarzning keskin ortishi iqtisodiy inqirozlarni yuzaga keltirgan. Argentina tajribasi shuni ko'rsatadiki, tashqi qarz yukining ortishi milliy valyutaning qadsizlanishi, yuqori inflyatsiya va fiskal inqirozga sabab bo'lgan. Ayrim Afrika davlatlarida esa qarz servis xarajatlari davlat byudjeti xarajatlarining katta qismini egallab, iqtisodiy rivojlanish sur'atlarini sekinlashtirgan.

O'zbekiston tajribasi ham tashqi qarz masalasining dolzarbligini ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda energetika, transport, kommunal infratuzilma va sanoat tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida tashqi moliyaviy resurslar faol jalb qilinmoqda. Bu iqtisodiy modernizatsiya va investitsion faollikni oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, tashqi qarz hajmining ortishi fiskal barqarorlikni ta'minlash va qarz xavfsizligini kuchaytirishni talab qilmoqda.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi asosiy iqtisodiy xavflar aniqlandi: tashqi qarz yukining ortishi, valyuta kursi xavfi, qarz servis xarajatlarining ko'payishi, investitsiya samaradorligining pastligi, global moliyaviy inqirozlarning salbiy ta'siri va fiskal barqarorlikning zaiflashuvi. Shu sababli tashqi qarzni boshqarishda uzoq muddatli strategik yondashuvni qo'llash muhim ahamiyatga ega.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tashqi qarz rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiy rivojlanishining muhim moliyaviy manbasi hisoblanadi. Tashqi moliyaviy resurslardan samarali foydalanish infratuzilma rivojlanishi, investitsion faollikning oshishi, yangi ish o'rinlari yaratilishi va iqtisodiy modernizatsiyani ta'minlashga xizmat qiladi. Biroq tashqi qarzning haddan tashqari ortishi iqtisodiy xavfsizlikka jiddiy tahdid tug'diradi. Ayniqsa, qarz servis xarajatlarining oshishi fiskal bosimni kuchaytirib, davlatning moliyaviy mustaqilligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli tashqi qarz siyosatini samarali tashkil etish va qarz monitoringini kuchaytirish davlat

iqtisodiy strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak. Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

tashqi qarz monitoringi tizimini takomillashtirish;

1) qarz mablag'larini yuqori samarali investitsion loyihalarga yo'naltirish;

2) davlat qarzi bo'yicha shaffoflikni oshirish;

3) eksport salohiyatini rivojlantirish orqali qarz barqarorligini ta'minlash;

4) fiskal intizomni kuchaytirish;

5) davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish;

6) investitsion loyihalar samaradorligini baholash tizimini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, tashqi qarzdan strategik va oqilona foydalanish rivojlanayotgan davlatlarning iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlash, makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash hamda uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga erishishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Reinhart C., Rogoff K. This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly.
2. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents.
3. Mishkin F. The Economics of Money, Banking and Financial Markets.
4. Sachs J. The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time.
5. Krugman P. International Economics: Theory and Policy.
6. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi : Annual Report, 2023.
7. Jahon banki : World Development Report, 2023.
10. World Debt Statistics Database.
11. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotlari.
12. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik hisobotlari.
13. Vahobov A.V. Xalqaro moliya munosabatlari. – Toshkent: Sharq, 2010.
16. Vahobov A.V., Xajibakiyev Sh.X. Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar. – Toshkent, 2015.